

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

DĖL VARDŲ IR PAVARDŽIŲ RAŠYMO DOKUMENTUOSE ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Projekto rengimą paskatinusios priežastys.

Lietuvos Respublikai vis labiau integruojantis į Europos Sąjungą, NATO ir kitas tarptautines institucijas, dėl asmenų migracijos daugėjant Lietuvos Respublikos piliečių, sudarančių santuokas su kitų valstybių piliečiais ir įgyjančių nelietuviškos formos pavardes, bei tokiose santuokose gimstančių vaikų, kurie turi teisę turėti Lietuvos pilietybę, atsiranda būtinybė užtikrinti galimybę asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose asmenvardžius rašyti autentiškomis formomis (lotyniško pagrindo rašmenimis).

Nelietuviškos formos asmenvardžius perrašant lietuviškais rašmenimis, tokiems asmenims atsiranda daug problemų įrodant savo tapatybę, santuokinį ar kitokį ryšį su konkrečiu asmeniu, kurio nelietuviškos formos pavardę asmuo teisėtai įgijo, reguliuoti turtinius ir kitus civilinius santykius.

Asmenvardis yra unikalus konkretaus asmens tapatybės žymuo, susijęs su asmeniniu bei šeimos gyvenimu, todėl, vienoje valstybėje kaip nors pakeičiant kitos valstybės įteisintus asmens vardo ir pavardės įrašus to asmens dokumentuose, gali būti ne tik pažeidžiamos žmogaus teisės, bet ir sudaroma sunkumų asmeniui migruojant iš vienos valstybės į kitą mokslo, darbo ar asmeniniais reikalais – gali kilti papildomų problemų norint įrodyti asmens tapatybę.

Lietuvoje gyvenantys tautinių mažumų atstovai turi ilgalaikį lūkestį, kad jie savo lotyniško pagrindo abėcėlės vardus ir pavardes galėtų rašyti savo gimtąja kalba. 2000 m. vasario 17 d. Lietuvos Respublika ratifikavo Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją. Šios Konvencijos 11 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo pavardę (tėvo vardą) ir vardą (vardus) vartoti mažumos kalba bei teisę į tai, kad jie būtų oficialiai pripažinti pagal Šalių teisinėse sistemose nustatytas sąlygas. Nors Konvencijos nuostatos pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir Tarptautinių sutarčių įstatymą turi įstatymo galią ir yra sudėtinė Lietuvos teisinės sistemos dalis - iki šiol šiai nuostatai įgyvendinti trūksta nacionalinio teisinio reguliavimo.

Projektą parengti paskatino 2014 m. vasario 27 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo (toliau - Konstitucinis Teismas) sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimo kai kurių nuostatų išaiškinimo“, kuriame Konstitucinis Teismas išaiškino, kad laikantis iš Konstitucijos (be kita ko, jos 14 straipsnio, kuriame nustatyta, kad valstybinė kalba - lietuvių kalba) *„kylančių reikalavimų, gali būti įstatymu nustatytos ir kitokios asmens vardo ir pavardės rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase taisyklės nei nustatytosios Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ 2 punkte, kai jas keisti siūlo pagal Lietuvos Respublikos įstatymus iš profesionalių kalbininkų - lietuvių kalbos specialistų (o tiek, kiek leidžia įstatymai, - ir kitų lingvistikos šakų atstovų) sudaryta valstybės institucija, turinti įgaliojimus rūpintis valstybinės kalbos saugojimu“.*

Savo ruožtu Valstybinė lietuvių kalbos komisija (toliau VLKK) 2014 m. rugsėjo 5 d. Seimui pateikė savo išvadą, kurioje nurodė, kad:

„1. VLKK nuomone, būtina aiškiai atskirti Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžių rašymą asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose ir užsienio valstybių piliečių asmenvardžių rašymą kituose dokumentuose.

2. Lietuvos Respublikos piliečių vardai ir pavardės asmens dokumentuose turi būti rašomi lietuviškais rašmenimis.

3. Atsižvelgiant į dabartinės visuomenės poreikius, siūlomos tokios išimtys:

a) užsieniečių, įgijusių Lietuvos Respublikos pilietybę, vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos išduodamuose asmens dokumentuose jų pageidavimu įrašomi lotyniško pagrindo rašmenimis pagal dokumento šaltinį – kitos valstybės išduotą asmens dokumentą (remiantis tarptautine praktika diakritiniai ženklai dėl techninių galimybių gali būti neperteikiami);

b) su užsieniečiu santuoką sudariusio ir jo pavardę paėmusio Lietuvos Respublikos piliečio, taip pat tokių sutuoktinių vaikų pavardės gali būti rašomos lotyniško pagrindo rašmenimis, dokumento šaltiniu laikant užsieniečio asmens dokumentą.

4. Užsienio valstybių piliečių asmenvardžiai kituose dokumentuose rašytini remiantis VLKK 60-ojo nutarimo nustatytais principais.“

Nagrindamas klausimą dėl kišimosi į asmens privatų ir šeimos gyvenimą būtinumo demokratinėje visuomenėje, Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, kad dauguma Europos Sąjungos šalių narių pasirinko paraidinį originalios formos pavardžių perrašymą.

Lietuvos Respublikos teismai, nagrinėdami Lietuvos Respublikos piliečių skundus dėl to, kad jų pavardės po santuokos yra įrašomos oficialiuose dokumentuose skirtingai nei jos yra įrašytos jų sutuoktinių dokumentuose, turi remtis dabartiniu teisiniu reguliavimu, kuris sukuria nepatogumų ir teisinį neapibrėžtumą. Pirmiausiai šiuo metu galiojantis reguliavimas teismus verčia priimti nenuoseklius sprendimus. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2015 m. liepos 30 d. paskelbė nutartį pareiškėjų B.P. ir E. P. byloje dėl pavardės rašymo santuokos liudijime, kurioje leido santuokos liudijime įrašyti lotyniškąjį rašmenį „w“.

Iš kitos pusės Lietuvos vyriausias administracinis teismas (LVAT), 2017 m. vasario 27 d. ir 2017 m. vasario 28 d. paskelbė dvi nutartis, kuriose priėmė analogiškus sprendimus bylose dėl pavardės su „w“, „q“, „x“ raidėmis rašyba Lietuvos Respublikos piliečių pasuose, nurodydamas įrašyti pavardes lietuviškais rašmenimis bei originaliai, nelietuviškais rašmenimis ir nesugramatinta forma. LVAT savo nutartyje pažymėjo: „iš Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad naudojimasis savo vardu ir pavarde pripažįstama sudėtinė teisė į privatų ir šeimos gyvenimą dalis ir valstybės kišimasis į ją, draudžiant originalią asmens vardo ir pavardės rašybą, gali būti toleruojamas tik tada, kai tai yra proporcinga priemonė siekiant teisėtų tikslų. Teisė į žmogaus privatų ir šeimos gyvenimą įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje, pagal kurio nuostatas žmogaus

privatus gyvenimas yra neliečiamas, įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą.

Be to, kaip buvo minėta, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 21 straipsnio pažeidimu gali būti laikomi atvejai, kada dėl valstybės atsisakymo pakeisti asmens valstybės narės piliečio vardą ir pavardę, jis gali patirti rimtų administracinių, profesinių ir asmeninių nepatogumų (žr., pvz., Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 12 d. sprendimą Runevič-Vardyn ir Wardyn, C-391/09, 2016 m. birželio 2 d. sprendimą Nabil Peter Bogendorff von Wolffersdorff, Nr. C-438/14).”

Europos Žmogaus Teisių Teismas 2007 m. sprendimu Johansson prieš Suomiją byloje (paraiškos Nr. 10163/02) pripažino, kad vaiko vardo pasirinkimas – tai individualus tėvų pasirinkimas. Teismas ypatingą dėmesį teikė tam, kad jeigu gyventojų registre jau įregistruoti tokie vardai ir nenustatyta jokio neigiamo poveikio kultūrinio ir kalbinio tapatumo išsaugojimui, tai nėra pagrindo atsisakyti įregistruoti tokį vardą.

Šio įstatymo projekto pagrindinė motyvacija yra ta, kad randasi vis daugiau teisinio neapibrėžtumo ir tuo pat metu piliečiai patiria rimtų administracinių, profesinių ir asmeninių nepatogumų dėl jų vardų ir pavardžių rašybos oficialiuose Lietuvos Respublikos dokumentuose, nors Konstitucinis teismas ir Valstybinė Lietuvių kalbos komisija yra rekomendavę įstatymų leidėjui imtis teisėkūros veiksmų.

2. Parengto projekto tikslas ir uždaviniai.

Teikiamo įstatymo projekto tikslas ir uždaviniai – užtikrinti veiksmingesnę vardo ir pavardės, kaip pagrindinių asmens tapatybės žymenų, teisinę apsaugą, taip pat teisę į bendrą šeimos pavardę, taikant visuomenės ir individualių asmens interesų apsaugos proporcingumo principą, sudarant teisinės prielaidas dokumentuose rašyti Lietuvos Respublikos ir užsieniečių nelietuviškus vardus ir pavardes nelietuviškais lotyniško pagrindo rašmenimis.

3. Kaip šiuo metu yra teisiškai reglamentuojami projektuose aptarti klausimai.

Šiuo metu galioja 1991 m. sausio 31 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ (Žin., 1991, Nr. 5-132), kuris nustato:

„1. Lietuvos Respublikos piliečio pase vardai ir pavardės rašomi lietuvių kalbos rašmenimis pagal turimų pasų ar kitų asmens dokumentų, kuriais remiantis išduodamas pasas, lietuviškus įrašus.

2. Nelietuvių tautybės asmenų vardai ir pavardės išduodamame Lietuvos Respublikos piliečio pase rašomi lietuviškais rašmenimis. Nustatytos formos raštišku piliečio pageidavimu vardas ir pavardė rašomi:

a) pagal tarimą ir nesugramatinti (be lietuviškų galūnių)

arba

b) pagal tarimą ir gramatinami (pridedant lietuviškas galūnes).

3. Asmenų, turėjusių kitos valstybės pilietybę, vardai ir pavardės išduodamame Lietuvos Respublikos piliečio pase gali būti rašomi pagal tos valstybės piliečio pasą ar jį atitinkantį dokumentą.

4. Lietuvos Respublikos piliečio pase įrašyti asmens vardai ir pavardės keičiami teisės aktų nustatyta tvarka.“

Šiuo metu galiojantis minėtas Aukščiausiosios Tarybos nutarimas nenumato situacijos, kai Lietuvos Respublikos piliečiai įgyja nelietuviškos formos pavardes, taip pat ir galimybės tokių asmenų pavardes jų pasirinkimu rašyti lietuvių kalbos rašyba arba kitais lotyniško pagrindo rašmenimis.

4. Kokios numatomos naujos teisinio reglamentavimo nuostatos, naujai reglamentuotų klausimų teigiamos savybės ir kokių teigiamų rezultatų laukiama.

Įstatymo projekte įtvirtintas principas – vardai ir pavardės rašomi lietuviškais rašmenimis, užsieniečių pavardės, jei jos yra lotyniško pagrindo perrašomos lotyniško pagrindo rašmenimis, jei jos ne lotyniško pagrindo rašmenimis - perrašomi lietuviškai transkribuojant, be to, Lietuvos tautinių mažumų atstovai gali pateikę prašymą savo vardus ir pavardes perrašyti lotyniško pagrindo rašmenimis remiantis tos tautinės mažumos kalbos taisyklėmis.

Įstatymo projektas įveda užsieniečio kategoriją, į kurią patenka užsienio valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės. Įvertindami, kad asmens vardas ir pavardė yra asmens identiteto ženklas, užsienio valstybių piliečių vardai ir pavardės kurių originalus dokumento šaltinis rašomas lotyniško pagrindo rašmenimis į asmens tapatybės dokumentus ir civilinės būklės aktus būtų nurašoma paraidžiui.

Įstatymu numatoma, jog Lietuvos Respublikos piliečiai, priklausantys tautinėms mažumoms, kurie šio įstatymo reguliavimu turėtų teisę savo valia pateikti prašymą savo vardus ir pavardes asmens tapatybės dokumentuose perrašyti lotyniško pagrindo rašmenimis pagal atitinkamos tautinės mažumos kalbos taisykles, taikant šias taisykles asmens sutuoktiniui arba vaikui.

Asmenų vardai ir pavardės dokumento šaltiniuose įrašyti nelotyniško pagrindo rašmenimis į asmens tapatybę patvirtinančius dokumentus pagal siūlomą reguliavimą būtų perrašomi lietuviškais rašmenimis pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas Vardų ir pavardžių rašymo taisykles. Tais atvejais kai dokumento šaltinyje yra vardo ir pavardės įrašais ir lotyniško ir nelotyniško pagrindo rašmenimis į asmens tapatybę patvirtinančius dokumentus siūloma nurašyti įrašus lotyniško pagrindo rašmenimis. Asmens prašymu visi dokumentų šaltinio įrašai gali būti nurašomi lietuviškais rašmenimis arba lietuviška forma. Siūlomas teisinis reguliavimas būtų taikomas ir asmenų sutuoktiniams bei jų vaikams.

Asmens vardas ir pavardė, įrašyti iki šio įstatymo įsigaliojimo išduotuose Lietuvos Respublikos asmens tapatybę patvirtinančiuose ir kituose dokumentuose, asmens prašymu būtų perrašomi šio įstatymo nustatyta tvarka.

Remiantis šio įstatymo nuostatomis Vyriausybė turėtų parengti ir patvirtinti Vardų ir pavardžių rašymo taisykles.

5. Galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta.

Neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai.

Teikiami projektai neigiamos įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

Įstatymo įgyvendinimas neturės neigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokie šios srities teisės aktai tebegalioja (pateikiant šių aktų sąrašą) ir kokius galiojančius aktus būtina pakeisti ar panaikinti, priėmus teikiamą projektą.

Šiuo metu galioja Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ (Žin. 1991-02-20, Nr. 5-132). Priėmus teikiamą projektą minėtas nutarimas bus pripažintas netekusiu galios.

9. Ar įstatymų projektai atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus.

Įstatymo projektas neprieštaruja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos bei Europos Sąjungos teisės aktų nuostatoms.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įstatymo įgyvendinamųjų aktų, kas juos turėtų parengti.

Priėmus įstatymą reikės parengti įstatymo įgyvendinamąjį teisės aktą – Vardų ir pavardžių rašymo taisyklės, kurias tvirtins Vyriausybė. Šios taisyklės reglamentuos vardų ir pavardžių nurašymą ir perrašymą (taip pat būtų aptarti jų darybos dalykai), vardų ir pavardžių keitimą, nustatys, kokios kompetentingos institucijos sudarys ir išduos asmens ar kitus dokumentus.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais).

Siekiant užtikrinti vienodą asmens tapatybės nustatymą, įvertinus registrų bei sistemų pertvarkymo būtinybę, tam reikalingų lėšų poreikį bei terminus, Vyriausybė pateiks valstybės informacinių sistemų pertvarkos planą, kuris leis įgyvendinti šį įstatymą.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados.

Įstatymo projekto rengimo metu nėra gauti specialistų vertinimai ir išvados.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšmingus žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*.

Įstatymo projekto reikšminiai žodžiai: „vardas“, „pavardė“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai.

Nėra.

Teikia Seimo nariai:

1. Gintautas Paluckas
2. Linas Jonauskas
3. Tomas Bičiūnas
4. Algirdas Sysas
5. Orinta Leiputė
6. Julius Sabatauskas